

FILOSOFISIA NÄKÖKULMIA PSYKOTERAPIAN ETIIKKAAN

Uskallus kyseenalaistaa
itsestäänselvyyksiä

25.3.2013 Päivi Kangas

Ammattien filosofinen perusta

- ammatit ovat yhteiskunnan oikeuttamia
- ammatit ovat olemassa yhteiskunnassa vallitsevien arvojen toteuttamiseksi
- ammatti-identiteetti ja ammatin status perustuvat koulutuksella hankittavaan tietotaitoon
- edellä mainittu koskee nk.professioita, myös psykoterapeutin ammattia

???

- mitä ovat ne yhteiskunnassa vallalla oleva arvot, joita psykoterapeutin ammatti pyrkii toteuttamaan?
- toteutatko niitä omassa työssäsi?

???

- onko psykoterapian tavoitteena asiakkaan yksilöllisten tarpeiden edistäminen ja asiakkaan itsensä määrittelemä hyvä?
- vai: olemmeko terapiassa yhteiskunnan asialla ja pyrimme palauttamaan asiakkaan yhteiskunnan aktiiviseksi jäseneksi?
- entä jos nämä ovat ristiriidassa keskenään?

Ammatin arvot ja arjen todellisuus

- arjen ristiriitaisten vaatimusten keskellä voi olla mahdotonta toteuttaa ammatillisia arvoja
- yhteiskunta muuttuu; ammatin arki vieraantuu alkuperäisistä arvoistaan
- ammattilaisen omat egoistiset tavoitteet vs. alkuperäinen palveluihanne

???

- millaisia ristiriitaisia vaatimuksia kohtaat työssäsi?
- mikä oikeasti on se arvo, jota yhteiskunta edellyttää psykoterapeutin edistävän, onko se jokin muu kuin yksilön hyvinvointi?
- voimmeko psykoterapeutteina korottaa äänemme asiakkaittemme puolesta ilman, että meidän katsotaan edistävän omaa etuamme?

Ammattietiikka

- on ammatin yhteiskunnalle antama vastine saamastaan luottamuksesta
- ammattilaiset itse laativat toimintaansa koskevat ammattieettiset ohjeet, ovathan he alansa parhaita asiantuntijoita
- yhteiskunnan oikeuttamien ammattien on suostuttava julkisesti keskustelemaan etiikastaan ja arvoistaan

???

- mikä takaa, että (psykoterapeuttien) ammattikunta laatii ohjeet juuri haastavimpiin eettisiin kysymyksiin?
- entä jos ammattilaiset (psykoterapeutit) eettisissä ohjeissaan vain peittelevät ongelmiaan, puolustelevat omaa merkitystään tai oikeuttavat jo olemassa olevia käytänteitään?
- uskallammeko puhua julkisesti ammattimme eettisistä ongelmista?

Yksilön etiikka ja ammattietiikka

- etiikan alkuperäisin kysymys: millainen on hyvä elämä, miten minun tulisi elää; omatunto
- ero moralismiin: herkkyys oman toiminnan eettisyydelle, ei toisten arvostelulle
- ero moraaliin: pohditumpaa, reflektoidumpaa, tietoisempaa
- tavoite: moraali → etiikka (ainakin ammatillisessa toiminnassa)

???

- aito eettisyys on oman toiminnan tarkkailua, toisten arvostelu on moralismia...
- venytämmekö moralismin pelossa lojaliteettia kollegan virheellisen toiminnan salaamisessa?
- entä jätämmekö kritisoidatta työyhteisön eettisesti ongelmallisia käytäntöjä?
- mikä olisi rakentava tapa toimia?

Yksilön etiikka ja ammattietiikka

- sovittu ammattietiikka koskee meitä ammatissa toimiessamme
- mutta: käsitykset oikeasta ja väärästä voivat perustua vain omaan arvomaailmaan, etiikkaa ei voi antaa ulkoapäin
- ei ole myöskään olemassa mitään yleisesti hyväksyttyä moraaliteoriaa, jota voisi kaikille tarjota
- ammattieettiset ohjeet ovat etiikan minimi, muu jää yksilön oman etiikan varaan
- viimekädessä ammattietiiikkakin on yksilön etiikkaa

Psykoterapian etiikan erityislaatuisuus

- eettisesti erityisen herkkä ammatti: olemme tekemisissä sairaiden, haavoittuvien ja suojaa tarvitsevien ihmisten kanssa
- psykoterapiassa parantavaa on suhde, joka ei ole vain ympäristö työskentelylle, vaan muutosprosessin keskeinen mahdollistaja

Vapauden haave ja terapeutin valta

- psykoterapiasta haetaan usein apua ongelmien aiheuttamaan vapauden menetykseen
- vaarana on, että vapauden sijasta syntyy riippuvuus terapeutista
- terapeutin viitekehyksen deterministisyys; tulkinnat voivat muodostua uudeksi vankilaksi
- asiakkaan riippuvuus avusta synnyttää valtasuhteen, jossa kielteinen vallankäytön mahdollisuus lisääntyy

Neutraalisuuden harha

- psykoterapiaa yhtenä inhimillisen kohtaamisen muotona leimaa pohjimmainen, usein implisiittinen eettisyys
- miten asiakas kohdataan, millaisia käsitteitä käytetään, miten asiakkaan tilannetta määritellään
- millaisista motiiveista ja arvoista käsin psykoterapiaa tehdään, miten otetaan kantaa hyvään ja pahaan
- kuka puhuu milloinkin, mihin suuntaan terapiaa viedään...
- arvovapaata psykoterapiaa ei ole olemassa

Lopuksi

- psykoterapian etiikan ymmärtäminen laajemmin haastaa meidät miettimään omaa toimintaamme
- on ehkä pelottavaakin tiedostaa, että jokainen elämämme hetki – myös terapiasuhteet – edellyttää eettisiä valintoja, joista olemme yksilöinä vastuussa
- toisaalta: aktiivisesti ja tiedostetusti refleктоitu oma (ammatti)etiikka muodostuu voimavaraksi, ei kahleeksi

Kirjallisuutta

- Airaksinen T. (toim.) (1992). Ammattien ja ansaitsemisen etiikka. Näkemyksiä ammattien, johtamisen ja liike-elämän arvoista. Helsinki: Yliopistopaino.
- Airaksinen, T. Friman, M. (2008). Asiantuntija-ammattien etiikka. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Dewald, P.A., Clark, R.W. (2008). Ethics Case Book of The American Psychoanalytic Association. New York: American Psychoanalytic Association.
- The Hatherleigh Guide to Ethics in Psychotherapy. (1997). New York: Hatherleigh Press.
- Juujärvi, S., Myyry, L., Pesso, K. (2007). Eettinen herkkyyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Tammi.
- Goldberg, A. (2007). Moral Stealth. How correct behaviour insinuates itself into psychotherapeutic practice. Chicago: Chicago University Press.

Kirjallisuutta jatkuu

- Koehn, D. (1994). *The Ground of Professional Ethics*. London and New York: Routledge.
- Konsensuslausuma (2006). *Psykoterapia*. 18.10.2006. Suomalainen lääkäriseura Duodecim. Suomen akatemia.
- Kurri, K. (2005). *The Invisible Moral Order. Agency, Accountability and Responsibility in Therapy Talk*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Kuusinen, K-L., Wahlström, J. (2012). *Terapiasuhde – muutosprosessin perusta*. Teoksessa Eronen, S., Lahti-Nuuttila, P. (toim.). *Mikä psykoterapiassa auttaa? Integratiivisen lähestymistavan perusteita*, 91-113. Helsinki: Edita.
- Lindqvist, M. (1985). *Ammattina ihminen*. Helsinki: Otava.
- Lindqvist, M. (1990). *Auttajan varjo. Pahuuden ja haavoittuvuuden ongelma ihmistyön etiikassa*. Helsinki: Otava.

Kirjallisuutta jatkuu

- Pollard, R. (2011). Ethics in Practice: A Critical Appreciation of Mikhail Bakhtin's Concept of "Outsideness" in Relation to Responsibility and The Creation of Meaning in Psychotherapy. *American Journal of Psychotherapy*. Vol. 65, No.1, 1-25.
- Räikkä, J., Kotkavirta, J., Sajama, S. (1995). *Johdatus ammattietiikkaan*. Helsinki: Painatuskeskus.
- Shafer-Landau, R. (2010). *The Fundamentals of Ethics*. New York / Oxford: Oxford University Press.
- Tjeltveit, A.C. (1999). *Ethics and Values in Psychotherapy*. London/New York: Routledge.
- Tjeltveit, A.C. (2000). There is More to Ethics than Codes of Professional Ethics: Social Ethics, Theoretical Ethics, and Managed Care. *The Counseling Psychologist*, Vol.28, 2, 242-252.